

QESEYKERDENA DR. ZILFİ SELCANİ

Sewa Vengê Zazaistani
Paris 31.03.2001

Mordemêne,
Gosedarê delali,

Vanê ke: *'Her t'ayr ve zonê ho waneno.'* Zarance ve zonê ho qevnena, qılancıke ve zonê ho qıştnena. Hama zarance ke zonê ho caverda, eve zonê qılancıke qıştna, ne rındekênia ho manena, ne ki wendisê hoo wes. Leyirê zarance ki zê ma u piyê ho wanenê: Moriye zê maa ho qevnena, koçmek zê piyê ho waneno.

Hama azê zarancu ke eve zonê ma u piyê ho nêwend, eve zonê qılancıku qıştna, beno tamase. U waxt çiyoy xam kuno wertê çiyê xaşî.

Mı sîma rê eve zovîna zonû ki qeseykerdêne: eve Almankî, eve İngilîzki, eve Fıransîzki, ya ki eve Tırki. Hama her t'ayr eve zonê ho ho bêli keno. Zonê ma u piyê her kêşî cîrê dayîna wes yeno. Mı rê ki, eve zonê ma u piyê ho, eve zonê Zazakî mordemunê ho de qeseykerdene dayîna wes yena.

Taê kotê vîreniya ma, vanê: *'Nê! Eve zonê zarancu mewanê, eve zonê qılancıku bîqıştnê.'*

Na dewr de tore qılancıki pêda biyê: Qılancıkê şîay, qılancıkê belekîni ... filan. Her tore qılancıki ki wazenê ke, ma mîletoy Zaza zonê ho Zazakî caverdime, zê qılancıku bîqıştnime.

Dîna de zonê ma ra zonê Zazakî, mîletê ma ra ki, mîletoy Zaza vazîno. Namê ma ke dîna de Zaza vazîno, ma ça namê ho ra ar kerime! Namê ho rê wayîr vezîme. Adetê dîna ra gore welatê her mîleti ki eve namê î mîleti darîno we. Yê ma ki: Mîletê ma mîletoy Zazao, welatê ma ki welatê Zazîstaniyo. Ma gêreke hem mîletê horê, hem ki welatê ho rê wayîr vezîme. Qoçkîriye ra ve Gîngîm (Varto), Tercan ra ve Çermug u Şîverege, gola Dêrsîm u Bîngolî welatê mîletê Zazayo, Zazaîstano.

30 seña ke mîletê Zazay sero, welatê Zazaistani sero, qanunê zalîmu cêrenê: 1970 ra tepiya çor serî, 1980 ra nat des serî diktatorênîa eskerîya Tırki. 1985 ra ve hata par pêrar, yanê desuponc serî eve destê PKK, hervê t'olkerdena Zazaistani. Mîletê Zazay ke zu qat zulîmê Tırki ver remo, dı qat ki zulîmê PKK ver welatê ho ra remo şîyo.

Dewleta Tırki nîka mîlet u welatê Zazay sero zulîm tenê kerdo sıst, hama hona wenêdardo. Zulîmê Tırki na 30 seña peêne ra ravêr ki her waxt biyo. Ma ke peyser niada, bêliyo ke, dewrê çond sey sefu ra nat, dewrê Dewleta Tırkê Osmani ra ve hata Cumuriyetê Tırki zulîmê Tırki mîletê Zazay seña kê m nêbiyo. Zu sayiri na zulîmê çond sey sefu niya ardo ra zon:

Mozane, Mozane
 Payiz nao amo,
 Dina biya xozane
 Yê ma u Tırk u Teteri few rao
 Hata roza axrete
 Wertê ma de esta dewa girane

Na kılame ra ki fam beno ke, dîsmenênîa Tırki mîletê Zazay sero dewrê çond sey sefuno ke devam kena. Irkçiyê Tırki wazenê ke, kokê mîletê Zazay vezê, zon u kulturê Zazaki werte ra wedarê. Hama nae ki bizonime ke, mîletê Zazay tarîx de heşîrênîa Tırki coru qewıl nêkerda. Seweta serbestiya ho, verva zulîmê Tırki her waxt lez kerdo, welatê ho qori kerdo: Mîletê Zazay serbestiya ho, dewrê Dewleta Tırkê Osmani ra ve hata 1938 Dêrsım de, gola Dêrsımı de, kêla Dêrsımı de qori kerda. Mîletê Zazay dewrê Cumuriyeti de ki, 1921 de Qoçkiriye de, 1925 de Bingol u Diyarbekir de seweta serbestiya ho verva irkçiunê Tırki lez kerd.

Hama nae ki ho vira nêkerime ke, tarîx de hukımdarunê K'urun u Kırdasu ve yê Tırku ra, dewrê Selimê Zalımı u yê İdrisê Bitlisiyê K'uri ra nat (1514) zuvini de wertax bi, piya zulım kerd. Ma gêreke zulımo ke eskerê K'urun u Kırdasu, Esk'erê Hemıdıya 1889 ra ve hata 1923, yanê 34 serî zulımo ke ardo mîletê Zazay ser de, ey ki ho vira nêkerime. Dêrsımızı ke waxtê hervê dinao verên de, 1917 de ke eskerê bêaxkiu kenê tever, idara hoa serbeste Xozat u Vacuxê de

nanê ro, Tırku emır da cı, Erzurım ra Eskerê Hemıdıya, yanê eskerê K'urun u Kırdasu verva serbestiya Zazay rusna Dêrsım, idara serbeste darde we. Nuri Dersimi kitavê ho de na mesela sero, tenê ki eve goynayisê K'uru, niya qalkeno:

'Her fırsattan istifadeyi bilen Türkler, Kürt Halit sayesinde Ovacık mintikası aşiretlerinde hasil olan sükünden dahi faydalanarak, Ovacıkta bu Kürt kumandan sayesinde yeniden bir Türk kaymakamlığı tesisini başarmışlardı.'

(niade: Nuri Dersimi, Dersim Tarihi, Halep 1952, p. 119-120).

Waxtê lezê serbestiya 1925ine de, harekiatê Şix Saiti de, K'uri vireniya Zazau bîrenênê. P'oşti cı nêdanê, hem ki eve Tırku ra piya verva lezê serbestiya Zazay vezinê.

Qasımo K'ur – vıstewrê (biraê ciniya) Xalîte Cibranîzê K'uri, pilê Eskerê Hemıdıya - eve bira u mordemunê ho ra, ero Şix Saiti pino; eve xayinêni vireniye bîreneno. Qasımo K'ur ifada ho de niya vano:

'Ben, Şeyh Said ile karşılaştım. Elindeki mavzeri kalbimin üstüne çevirerek 'bak' dedi. [...] Meğer Şeyh Said, silahını göğsüme uzattığı zaman arkamdaki biraderim silahı ile Şeyhe nişan almış, ihtimal ki bu sebepten ateş edememişti.'

(niade: Adem Karataş, Şeyh Said, Konya 1993, Sana Yay., 1. Basım, p. 219).

Qasımo K'ur ve bira u mordemunê ho ra, Şix Saiti meser keno, beno, teslimê eskerê Tırki keno. Tezkerâ ke Tırku rê rusneno tede niya nosto:

'12. Fırka Komutanlığına, Şeyh Said'i Abdurrahman Paşa Köprüsü'nde tutukladım. Küçük bir müfreze gönderilmesini arz ederim. 15.4.1925, Emekli Binbaşı Kasım'

(niade: Adem Karataş, Şeyh Said, p. 220).

Nıka ki PKK hurendia Eskerê Hemıdıya gureta. Azê K'urun u Kırdasu, bera pi u k'alık'unê ho rāmenê, zê vireni verva serbestiya miletê Zazay, verva zon u kulturê Zazaki vezinê. Dısmenê miletê Zazay nıka dayına zêdiyê. Her het ra zê mıloçık'u gureto ve milet u welatê Zazay ra.

Pi u k'alık'unê ma ki tarix de her çax verva zulımı lez kerdo, ne Tırki rê, ne ki K'ur u Kırdası rê vıla ronêno. Ma ki, azê nikaêni ki, dewrê ho de, verva dısmenênia ırkçıunê Tırki, verva şovenizm u dısmenênia komel u partiunê K'urun u Kırdasu lez keme, seweta haqa ho, serva serbestiya miletê Zazay lezo siyasi keme, kêşi rê ki vıla ronêname.

Lezê Serbestiya Zazay 1980 ra nat, hem binê teşirê siyasetê Tırki ra, hem yê K'ur u Kırdası ra veziya, kot ra rae. Wertê na 20 sefune peênu de, çıqaşi ke bes nêbo ki, xelê ravêr şî. Xelê kıtav u mecmuay eve zonê Zazaki veziyay. Karê şinat u kulturi ki xelê ravêr şî. Gramerê zonê Zazaki sero ki hirê kıtavê ilmi eve zonê İngilizki u Almanki veziyay. Sera 1999ine de zonê Zazaki Almanya de ponc universitu de kot proqramê derse. Tırki ve K'ur u Kırdasu ra eve zur u propaxanda iddia kenê ke '*Zazaca Türkçenin lehçesidir*', ya ki '*Zazaca Kürtçenin lehçesidir*'. Gramerunê zonê Zazaki de, na zuri eve usilê ilmê zoni veti, ardi ra çımu ver, kerdi puç. Nıka wertê alimunê zoni de kêş na zur u propaxanda rê gos pa nêkuno.

Hetê şinat u kulturi de Zazay ho serbest temsil kenê. Yanê indi ne binê namê Tırki de, ne ki binê namê K'ur u Kırdası de nê, eve namê miletê Zazay, ho ve ho, ho temsil kenê.

İlmê Zazay ki, çıqaşi ke bes nêbo ki, game ve game, xelê ravêr şî. Universitunê Almani de zon u cemat u durimê Zazau sero 5 kıtavê doxtora veziyay: Doxtora Hüseyin Çağlayani politoloji sero (1995), yê Kahraman Gündüzkanati pedagozi sero (1995), yê Kazım Aktaşi etnolozi sero (1998); yê mın u yê Ludwig Pauli ki linguistiki sero (1998, '99).

Serê na sefe de ki, zu prozia ilmiya ke mı seweta zonê Zazaki kerde hazır, *Deutsche Forschungsgemeinschaft* qewıl kerde. Na prozia ilmiye sero ez nıka Universita Teknik Berlin de, enstitüyê linguistiki de gurean.

Şinat u kultur ve ilmê Zazay ra indi ho ser temsil benê. Hama zu cao muhim de miletê Zazay hona tam temsil nêbeno: U ki siyaseto, komel u partiyê siyasiyê.

Siyaset de gêreke derdê miletê Zazay, fikrê serbestiye, lezê serbestiye, lezê demokrasi, lezê verva zulım u ırkçêni u şovenizm bêrê ra zon. Na fikrunê siyasiu sero ki Zazay gêreke eve usilê demokrasi komel u partiya hoa legal u demokrate ronê. Proqramê

partiye de hedefê siyasi gêreke bêli bê. Bê siyaset, bê hedef, bê partiya siyasiye xelese çina. Her milet, eve partiya hoa siyasiye ho temsil keno, ancax eve lezo siyasi haqa ho cêno. Miletê Zazay ki gêreke eve partiya hoa demokrate lezê demokrasi u serbestiye de ho temsil kero, seweta guretisê haqa ho bigureo. Hem welatê ho de, hem Anadoliyede, hem ki Avrupa u caunê enternasyonalu de.

Řew ra ke partiya Zazay bîbiyêne, miletê ma ki niya bêwayır nêkoti vi, wertê Tirkun u K'ur u Kırdasu de niya parçe u purçe nêbiyêne, honde cênc u cayilê Zazay sarê teveri veıra nêmerdêne. Miletê Zazay honde zarar nêdiyêne, Zazaistani ki niya t'ıp u t'ol nêbiyêne.

Azê ke ma ra ravêr biyê, ine vazifê ho nêkerdo; seweta serbestiya miletê Zazay ma rê zu mêreso de xêr, ne hetê fikrê siyasi ra, ne ki zovina hetu ra nêverdo. Taliaê miletê Zazay na het ra şiao ke, mêrasê de hoo siyasiyo noste çine bi. Azê ke amey vêrdi ra şî, pêro tari de bi, raa ho hetê fikrê siyasi ra tever nêkerdêne, çixirê serbestiye nêzonêne. Coka Tirkun u K'urun u Kırdasu rê bi şüane u xızmekari, hona ki eve emrê dine cırê xızmete kenê. Na şüane u xızmekaru rê saê ke u ki hona bes niyo, Tırki ra zêde tırkçiyê, K'uri ra zêde ki kürçiyê; hem ki ine ra zêde ki verva zon u kultur u serbestiya miletê Zazay vezinê. İyê ke Tırku rê xızmete kenê, zonê Zazaki ke qesey kerd, vanê: *'milliyetçilik yapıyorsun'*, hama eve ho ke Tırki qıştnenê, ey *'milliyetçênia Tırki'* say nêkenê. K'urun u Kırdasu televizyonê ho no ro, gêgane ki venga tayine danê, Zazaki danê vaten u qesey kerdene ke, eve u tore eke taêna mordemunê binu bixapnê berê, ho rê şüane u xızmekar kerê. K'uri ki hemgê cı nêdanê, kenê fek ra, ho rê gurenênê.

Qesê esto, vanê: *'Her ke kata şêro semeıra ho hazıra.'* İs uyo ke, mordem ho bızono, ho nas kero, sari rê hemalêni nêkero, sarê ho berz bicêro; ne yaxê ho ra sari dest do, ne ki sari rê vîle rono. Hama milet u welatê ho ra gêreke has kero.

Dismenunê miletê ma welatê ma kerd xan u xırave, dewê ma vêsna, miletê ma cı ra kerd tever. Nêçe teırn u cêncê Zazay koti ra zovina örgütü şî, sari veıra koırakoır merdi, taê ki remay.

Nıka hem Anadolıye de hem ki Avrupa de lezê demokrasi devam keno. Yê miletunê binu komel u partiyê ho estê, hama mîleto Zaza ki

gêreke hem Anadolîye de, hem welatê ho de, hem ki Avrupa de organize bê. Komelunê Zazaistani gêreke ronê, hem eve na tore p'oşti zuvini dê, hem ki sewunê kulturi hazır kerê. Heto bin ra ki gêreke haqa mîletê ho qori (mudafa) kerê, mîletê Zazay rê haqa demokrasi bîwazê. Reformê Anayasa Tırkiya de gêreke mîletê Zazay ki eve qanun nas bo; zonê Zazaki, yasax sefa wedariyo, mektevu de wendene diyo, radon u televizyon de veziyo.

Organizasyonê Zazay ke nay ro, gêreke welatê Zazay zu butin qewil bo, her caê Zazaistani ra mordemi cı kuyê, pêro piya temsil bo. Yanê organizasyon teyniya zu letiki (parçey) nê, gêreke butinê Zazaistani temsil kero.

Mordemê zonaaxi, iyê ke hona ho vindi nêkerdo, welat u mîletê ho ra haskenê, bêrê pêser, her suke de, her ca de komelunê ho, organizasyonunê ho ronê. Komelê Zazaistani ke sukunê Fransa u Almanya u İsveç u İsviçre u Avusturalya u Amerika de roniyê, zof faydê ho mîletê ma rê beno. Na kar de her kês mesuliyet bîcêro ho ser, bîgureê, p'oşti zuvini dê.

Peyniya qeseykerdena ho de sima rê seweta gosdaene 'berx u dar bê, wes u war bê' van. Karê sima rast şêro.

Bımiro ırkçêni u şovenizm!
 Bıcoayo mîletê Zazay!
 Bıcoayo Zazaistan!
 Demokrasi bêro Anadolîye,
 Zazaistani rê serbestiye!

